

Stoljeće Hrvatske knjižnice za slijepe

Piše
Tomislav
Šovagović

U povodu Godine čitanja razgovarali smo s ravnateljicom Hrvatske knjižnice za slijepe Karolinom Zlatar Radigović i voditeljicom odjela posudbe Jelenom Lešajom

Ravnateljica Hrvatske knjižnice za slijepe Karolina Zlatar Radigović i voditeljica odjela posudbe Jelena Lešaja

Privatna arhiva

Povijest Hrvatske knjižnice za slijepe duga je točno stotinu godina. Doduše, ne traje u kontinuitetu, ali i zbog podatka da je knjižnica postojala od 1921. godine, u okviru Društva za izobražene slijepce, željeli smo predstaviti ustanovu smještenu na uglu dviju zagrebačkih adresa - Draškovićeve 80 i Senoina 34 - uz razgovor s ravnateljicom Karolinom Zlatar Radigović i voditeljicom odjela posudbe Jelenom Lešajom.

Knjižnica ima 4000 zvučnih knjiga, 2400 knjiga i nota na brajici te 400 knjiga u prigodnim formatima

„Naša knjižnica jedina je takva knjižnica u Republici Hrvatskoj. Ima dva suosnivača, Hrvatski savez slijepih i Ministarstvo kulture i medija, a ustanovom upravlja Upravno vijeće. Iako joj novija, neprekinuta povijest seže u sada već davnu 1965. godinu, knjižnica egzistira već više od 20 godina kao samostalna ustanova u kulturi na dobrobit svojih korisnika. Kroz predani rad djelatnika knjižnice i uz uspješan balans njezinog vodstva, ali i zbog svoje jedinstvenosti, tijekom tog razdoblja nametnula su se mnoga važna pitanja vezana uz rad knjižnice te su bile nužne i određene izmjene kako bi ona što kvalitetnije funkcionirala. Uz dobru volju, ali i malo sreće, sve su poteškoće otklonjene u dogovoru s našim suosnivačima, ali i drugim institucijama poput Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo te Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek i brojnih drugih koji su uvijek bili spremni za našu knjižnicu dati svoje znanje i podrš-

ku. Tako se Hrvatska knjižnica za slijepe uspjela nametnuti kao vodeća knjižnica kada su u pitanju i druge knjižnice koje se bave uslugama koje uključuju proizvodnju i nabavu knjižnične građe u pristupačnim formatima u svrhu pružanja knjižnične usluge osobama koje iz bilo kojeg razloga ne mogu čitati standardizirani tisak“, upozнала nas je ravnateljica Karolina Zlatar Radigović, koja je 1. prosinca prošle godine tu dužnost preuzela upravo od Jelene Lešaje.

Utopija vrijedna sanjanja

Gotovo četiri tisuće naslova zvučnih knjiga, dostupnih putem digitalne knjižnice, golemo su bogatstvo, kao i 2400 naslova knjiga i nota na brajici, te oko 400 knjiga u prigodnim formatima. Sve to posuđuje 1270 korisnika, prosječno svaki od njih upozna 42 jedinice građe godišnje. Radno vrijeme knjižnice je od 8 do 16 sati, osim četvrtkom kada je otvorena dva sata dulje.

Knjižnica za slijepe jedinstvena je ustanova u Hrvatskoj

„Fond knjižnice je iznimno vrijedan i bogat iako svakako trebamo uzeti u obzir to da je tek između 5 i 10% ukupnog znanja i informacija na standardnom tisku dostupno slijepim osobama u svijetu. Jednako je tako i u Hrvatskoj. Naš program proizvodnje knjiga u pristupačnim formatima koji se kreće u rasponu od 200 do 250 naslova godišnje produkcije možda zvuči impresivno, ali u usporedbi s ukupnom izdavačkom godišnjom produkcijom ipak ne prelazi tih 10%. Nastojimo produkcijom zadovoljiti želje i potrebe naših korisnika i popratiti trendove u izdavaštvu i top liste drugih knjižnica, ostavljamo prostora za lekturu, klasike, stručnu i popularno-znanstvenu literaturu i sl. Bez obzira na sve, krimiči i ljubici su ono što je najčitanije kod našeg prosječnog korisnika, a prema statistici iz 2020. godine, taj naš prosječni čitatelj posudi 36 naslova godišnje, što daleko nadilazi prosjek čitanja u državi“, nadovezala se voditeljica odjela posudbe, koja svojim korisnicima prenosi tekstove iz časopisa i knjiga.

Izvor: Hrvatska knjižnica za slijepe

Za djecu postoje mnogi taktilni materijali kako bi se obogatile njihove spoznaje o svijetu

Izvor: Hrvatska knjižnica za slijepe

„Prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima, kao i Ugovoru iz Marakeša, knjižnice našeg tipa mogu za potrebe svojih članova, odnosno osoba koje ne mogu čitati standardni tisak, pripremati knjige i materijale u pristupačnim formatima bez naknade izdavačkim kućama i autorima. Zajednica nakladnika i knjižara upoznata je s našim radom, a s pojedinim nakladnicima smo imali vrlo lijepa iskustva“, navela je Jelena Lešaja, ističući kako im je tijekom prvoga vala pandemije i zatvorenih knjižnica jedna izdavačka kuća ustupila svoje predloške knjiga u PDF formatu, što je uvelike olakšalo proizvodnju prilikom obveznog rada od kuće koji bi u protivnom znatno usporio produkciju.

Slijepa osoba jest građanin i dio društva u punom smislu te riječi te se društvo mora na taj način početi ponašati

„San je svake osobe koja se bavi ovim našim poslom da predlošci svih knjiga budu već na početku dostupni u digitalnom obliku, da to budu tzv. *born digital* izdanja. Isto tako, rado citiramo predstavnike *World Blind Uniona* koji su prilikom sastavljanja Ugovora iz Marakeša, sporazuma kojem je cilj bio omogućiti dostupnost i učinkovitu distribuciju građe u pristupačnim formatima, rekli kako se niti jedan naslov ne bi trebao smatrati objavljenim dok nije dostupan, odnosno pristupačan. Shvaćamo da je to utopija, ali je vrijedna sanjanja“, dodala je voditeljica odjela posudbe u knjižnici koja zapošljava i pet slijepih osoba, od kojih je jedna gluho-slijepa.

Snimka identična knjizi

Sugovornice su nas upoznale s tehničkom procedurom u odjelu za proizvodnju zvučnih knjiga i časopisa, koji je smješten u dva studija. Knjigu s predloška čita spiker u paru sa snimateljem ili samostalno uz korekcije glede dikcije, naglasaka, tempa, izgovora i sl. Program snimku pretvara u *Daisy 2.02* format koji omogućava snimanje u frazama. Gotova snimka treba biti identična knjizi u standardnom tisku, podijeljena po poglavljima, stranicama, napomenama i pripremljena bez uljepšavanja, odnosno dodatne dramatizacije i zvučnih efekata. Trajanje knjige ovisi o zahtjevnosti i dužini predloška te tempu samog spikera. Primjerice, snimka romana *Ciganin, ali najljepši* Kristiana Novaka traje 15 sati i 7 minuta.

Svakodnevicu ustanove predstavile su obje sugovornice. U odjelu brajicne tiskare, voditelj tiskare, tiflografičari i stručni suradnici za korekturu pripremaju knjige i časopise za ispis na brajicu te u formatu EPUB koji je nasljednik drugih strojnočitljivih formata. „Ovisno o tipu predloška, posao počinje ili skeniranjem ili uređivanjem teksta iz PDF-a u Word format, slijedi korektura s pomoću Brailleovog retka, priprema za EPUB format i

mim tim što proizvodimo sami svoj fond te je i osoblje šaroliko, dok je knjižničarsko osoblje u manjini. Kolege koji su slijepi, visoko slabovidni i gluho-slijepi sudjeluju u procesu ravnopravno i stručno, koristeći se pomagalima i tehnologijama ovisno o radnim mjestima na kojima su zaposleni, od poslova stručnih suradnika za korekturu, snimatelja zvučnih izdanja do diplomiranog knjižničara. Svi učimo jedni od drugih, što vrijedi i za odnose s našim ko-

Hrvatska knjižnica za slijepe održava niz tribina i predstavljanja za svoje korisnike

Izvor: Hrvatska knjižnica za slijepe

odvojena priprema u programu *Duxbury* koji prethodi ispisu na brajicu. Otisnuti materijali također prolaze korekturu. U tiskari imamo dva specijalna tiskarska stroja za brajicu, jedan stolni i druge strojeve i uređaje potrebne za proizvodnju. Proizvodnja tiskarskih strojeva za brajicu ekskluzivna je i mala pa su i popravci zahtjevni, kao i nabava posebnog papira koji, poput samog stroja, dolazi iz Norveške u balama od po dvjestotinjak kilograma. Rad u Brailleovoj tiskari zahtijeva, osim mnogih znanja i vještina, pojačanu sposobnost koncentracije na posao.

„U posudbenom je odjelu možda najglasnije jer je protok djelatnika, korisnika, telefona i informacija najgušći. Osim tipičnih stručnih knjižničarskih poslova kao što su sadržajna i formalna obrada građe u pristupačnim formatima, provodi se i izrada ambalaže, redovito se pakira dostava i pošta zvučnih i Brailleovih knjiga. To su naše dvije standardne usluge za članove, pri čemu je prva namijenjena korisnicima s područja Zagreba koji nemaju mogućnost izravnog dolaska, a informatički nisu pismeni, dok je druga usluga slanja knjiga poštom namijenjena korisnicima s područja cijele Hrvatske. Uz to, organiziraju se događanja, priprema se i koordinira program proizvodnje knjiga i časopisa u pristupačnim formatima, pripremaju se odobrenja za aplikaciju brajice na lijekove i ostalo“, detaljno je iznijela Jelena Lešaja. Objе sugovornice napominju kako je za nesmetan rad zaposlenika zadužen odjel općih poslova knjižnice.

„Rad u ovoj knjižnici specifičan je sa-

risnicima koji su osobe koje zbog različitih razloga ne mogu čitati standardni tisak“, potkrijepila je ravnateljica Karolina Zlatar Radigović.

Novе tehnologije

Hrvatska knjižnica za slijepe dodjeljuje i priznanje *Antun Lastrić*, dočim ažurna mrežna stranica *Hkzasl.hr* ima i *podcast* s raznovrsnim naslovima. „Nove tehnologije otvorile su vrata samostalnosti slijepim osobama od boljeg protoka informacija, lakše i brže komunikacije do konkurentnosti na tržištu rada jer slijepa osoba koja je obrazovana i adekvatno tehnički opremljena - a postoje načini za opremanje radnih mjesta za poslodavce - može razviti svoje potencijale do maksimuma. Ne treba previše razmišljati o načinu uključivanja, nego jednostavno uključiti slijepu osobu u baš sve segmente društva i prilagoditi ono što imamo od prostora po kojem se krećemo, medijskih sadržaja koji su oslonjeni na vizualnu komunikaciju pa do dostupnosti standardnog tiska. Slijepa osoba jest građanin i dio društva u punom smislu te riječi te se društvo mora na taj način početi ponašati“, naglasila je ravnateljica Karolina Zlatar Radigović.

Zaključno, obje sugovornice podsjetile su i kako je „Čitajmo da ne ostanemo bez riječi“ krilatica koja prati Godinu čitanja u RH. Aktivnosti koje Hrvatska knjižnica za slijepe redovito provodi, kao i sadržaji ponudeni korisnicima tijekom važne godine, stvorit će, uvjerenе su, dodatnu vrijednost čitateljskoj publici.